

R

Barns förståelse av begreppet inflytande

Madeleine Arenhill Beckman och Charlotte Tullgren

Sammanfattning

Denna artikel fokuserar barns förståelse för begreppet inflytande i fritidshemmets verksamhet. En Learning study används som modell för att utforska och utveckla barnens förståelse och kunskaper kring inflytande. Den inledande screeningen visar att barnen hade vaga uppfattningar om vad begreppet inflytande kan innebära och vad det betyder att ha inflytande. Resultatet visar att barnens förståelse och kunskap ökar under en Learning study och de verkar också bättre förstå den demokratiska processen som är avgörande för möjligheten att ha inflytande. Studien belyser också Learning study som en modell för att undersöka komplexa lärandeobjekt, som till exempel inflytande i fritidshemmet.

Abstract

This article focus children's understanding of the concept influence in school-age educare centers. A Learning study is used as a model to develop children's knowledge and understanding. The initial screening shows that the children's knowledge is very low regarding the influence concept. The children's understanding and knowledge increases during the Learning study and they also seems to understand the democratic process which is essential for the possibility of having influence. The study also highlights Learning study as a model for investigating complex learning objects as influence in after school educare centers.

Introduktion

Barn på svenska fritidshem ska enligt skollag, läroplan och allmänna råd för fritidshem, ges inflytande och förutsättningar att vara delaktiga under sin vistelse på fritidshemmet. Att ha inflytande och vara delaktig är också grundförutsättningar i läroplanens demokratiuppdrag och ger barn rätt att uttrycka sin mening i olika sammanhang och att deras uttryck dessutom får betydelse och ger möjlighet till förändring och utveckling (Pramling Samuelsson och Sheridan 2003). Inflytande ska enligt Skollagen (Svensk författningssamling 2010: 800) vara en del av verksamheten.

Barn och elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Informationen och formerna för barnens och elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen. Elevernas och deras sammanslutningars arbete med inflytandefrågor ska även i övrigt stödjas och underlättas (§9).

En förutsättning för att använda inflytandet som en demokratisk rättighet kan vara att

man också förstår hur det går till och vad inflytande kan innebära. För att kunna veta något om hur barn görs delaktiga och om de har inflytande över sin vistelse på fritidshemmet kan det också vara rimligt att undersöka om och hur de förstår de aktuella begreppen. Vilka möjligheter ges barn att förstå den verksamhet de befinner sig i och vad innebär det att vara delaktig och ha inflytande? Det finns givna förståelseramar och definitioner för begreppen i samhället formulerade i olika typer av dokument. Exempelvis betyder ordet delaktighet enligt Svenska akademiens ordlista (2006) *ha del i eller av något* och inflytande betyder *möjlighet att påverka*.

Inflytande handlar många gånger om att pröva och träna demokrati i formella sammanhang, till exempel genom elevrådsarbete i skolan. Det har i fritidspedagogiska verksamheter under lång tid talats om delaktighet, inflytande och vikten av att utgå ifrån barns tankar och behov. Styrdokument för denna verksamhet lyfter fram de olika begreppen och dessa är i samtliga dokument ett tydligt uttalat uppdrag (Lgr11; Lpo94; Skolverket 2007; Skolverket 2014). Gemensamt för nämnda dokument är att de begrepp som kan kopplas till demokratiuppdraget, uttrycks som att de skall införlivas och levas i verksamheten. Barn ska inte bara lära vad begreppen betyder utan det ska också omsättas och praktiseras. Barn förväntas få ett reellt inflytande, vara delaktiga i utformningen av sin fritidshemsvistelse och ges möjlighet att arbeta i demokratiska former. Alla som arbetar i skolan skall se till att alla barn får ett reellt inflytande över arbetssätt, former och innehåll samt tillsammans med barnen planera och utvärdera verksamheten.

Det lyfts i ovan nämnda dokument fram att lärares förhållningsätt är avgörande för arbetet med barns inflytande, i den egna

vardagen såväl som vid gruppaktiviteter som vid individuella aktiviteter. Ytterligare en avgörande förutsättning för inflytande är hur lärare tar emot och tar om hand barnens röster när de gör sig hörda (Pramling Samuelsson och Sheridan 2003). Barn behöver hjälp att bli medvetna om, när och på vilket sätt de kan utöva inflytande. Deras vardagsinflytande behöver tydliggöras och återkopplas så att de förstår att deras åsikter har betydelse och att de får kunskaper om att det finns både informella och formella demokratiska forum. På så vis ges barnen möjlighet att utveckla sin förståelse för de demokratiska processer de deltar i. Att barn har möjlighet att påverka och välja vad de vill göra behöver inte alltid innebära att de får bestämma vilka aktiviteter de vill delta i men för att de ska uppleva att de är delaktiga är det viktigt att personalen lyssnar till deras önskemål och kommunicerar sina beslut med barnen (Skolverket 2014). Viktigt i sammanhanget är också att barnen skall vara delaktiga i olika former av utvärderingar och i arbetet med kvalitetsredovisning, enligt förordningen om kvalitetsredovisningen inom skolväsendet mm samt i arbetet med verksamhetens likabehandlingsplan, enligt förordningen om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling (Svensk författningssamling 2008: 567).

Pedagoger behöver därför veta något om vad barn har för kunskap om och hur de förstår innebörden i denna rättighet att ges möjlighet till inflytande. På så sätt kan pedagogerna på ett medvetet sätt arbeta för att bidra till och möjliggöra för barn att förstå och känna igen inflytande när de har det, eller när de inte har det. Om barn ska kunna vara med och påverka och ges inflytande behöver de också få möjlighet att förstå vad det innebär. Betydelsen av reellt inflytande och vad det kan tänkas innebära

kan diskuteras utifrån både pedagogers och barns perspektiv. Om reellt inflytande innebär att barn har total och obegränsad frihet kan man fundera över om det är ett näst intill omöjligt uppdrag eftersom det i slutändan är pedagogen som har det yttersta ansvaret för verksamheten. Om man istället definierar reellt inflytande som att individen är en del i ett sammanhang och där har möjlighet att kommunicera med andra, bli lyssnad på och vara med och utforma en verksamhet som är föränderlig och anpassningsbar, blir uppdraget möjligen mindre problematiskt och möjligt att anpassa utifrån barn och pedagoger som finns i verksamheten (Westlund 2011).

Barn ska inte bara lära vad begreppen betyder utan det ska också omsättas och praktiseras.

I föreliggande studie gjordes en Learning study där inflytande utgjorde lärandeobjektet. Learning study, som tar sin utgångspunkt i variationsteorin (Marton och Booth 1997; Runesson 1999; Lo 2012), innebär kort en modell för praxisnära forskning och utgör också en slags aktionsforskning (Ljung-Djärf, Wennås Brante och Holmqvist Olander 2014). Fokus ligger på att utveckla lärarens kompetens och förmåga att skapa förutsättningar för lärande. I en Learning study har lärarna nära samarbete med forskarna i det att de planerar och deltar i processen tillsammans, där forskaren står för dokumentationen och den vetenskapliga analysen av materialet. På så vis är Learning study både en modell för att planera och genomföra undervisning, samt en metod för forskning om lärande.

I Learning study utgår lärare och forskare gemensamt ifrån ett lärandeobjekt, det vill säga ett väl avgränsat innehåll som lä-

randet ska fokusera. Ett lärandeobjekt kan ha olika grader av komplexitet. Ett enkelt lärandeobjekt kan vara att förstå relationen mellan begreppen "mest" och "flest" medan komplexa lärandeobjekt handlar om processer och samband. Ett komplext lärandeobjekt är helt enkelt komplext eftersom det, innehållsmässigt, är sammansatt av flera olika innebörder och delar som är relaterade till varandra (Holmqvist m.fl. 2010; Holmqvist Olander och Sandberg 2013). Inflytande som begrepp och process är ett komplext lärandeobjekt.

Centralt i Learning study är att definiera de kritiska aspekter som kan urskiljas i det valda lärandeobjektet. En kritisk aspekt är den eller de aspekter av ett lärandeobjekt som den lärande ännu inte har urskilt och därför har svårt att förstå. Det handlar, så att säga, om att hitta "nycklar" som kan hjälpa till att "läsa upp" besvärliga dörrar och som behövs för att barnen ska ges möjligheter att förstå ett lärandeobjekt (Holmqvist Olander och Sandberg 2013).

Learning study innebär alltså att systematiserat analysera elevers förståelse och kunskapsutveckling, men även till reflektion över hur läraren kan förändra, variera och utveckla sin undervisning eller verksamhet.

Tidigare studier där Learning study används har gjorts både i skola och förskola men däremot inte i fritidshemmets verksamhet. Många av de Learning studies som genomförs riktas mot raka och tydliga lärandeobjekt, till exempel i matematik och engelska (Wärnberg 2008; Holmqvist och Lindgren 2007). I en del studier har fokus inte bara legat på barns lärande utan också på mer komplexa lärandeobjekt samt om lärares lärande under vägens gång (Holmqvist Olander och Sandberg 2013). Det kan tyckas problematiskt att studera lärande i en strukturerad och formell form som Learning study innebär, i den fritidshemspeda-

gogiska kontexten då det kan finnas en risk för att det blir för mycket skolinriktat, men avsikten med studien är att istället se Learning study som en möjlighet att lyfta fram det innehåll som ligger inom fritidshemmets uppdrag för att med hjälp av resultatet utveckla det pedagogiska arbetet mot de mål som styrdokumentet stipulerar. Studien skulle kunna genomföras i andra pedagogiska kontexter men görs i denna studie på fritidshemmet eftersom arbete med demokrati, delaktighet och inflytande är en stor del av det vardagliga arbetet i denna miljö.

Den mest förekommande formen av delaktighet är det som i studien benämns inflytandeförhandling, vilket beskrivs som en interaktion mellan olika aktörer.

Med utgångspunkt i bakgrunden som tecknats ovan är studiens syfte att utforska hur kritiska aspekter hos ett komplext lärandeobjekt kan synliggöras för att utveckla barns förståelse av begreppet inflytande, genom att analysera en Learning study.

Fritidshem i Sverige

Fritidshemmet är en pedagogisk verksamhet som nyttjas av ca 80 % av Sveriges 7–9 åringar (Skolverket 2014). Verksamheten ska fylla den tid som uppstår mellan barnets skoltid och föräldrars arbetstid. Fritidshemmet regleras av skollag och läroplan och sedan 1998 har Skolverket det formella tillsynsansvaret för verksamheten vilket innebär att man nu tillhörde grundskolan och blev en del av den verksamheten. Från och med det införlivas fritidshemmets verksamhet i grundskolans läroplan (Lpo94) som, tillsammans med nya Kvalitet i fritidshem-

met; allmänna råd och kommentarer (Skolverket 2007) utgjorde den styrning man skulle arbeta efter. Fritidshemmet har på senare år fått ännu en ny läroplan (Lgr 11) och Skollagen (Svensk författningssamling 2010: 800) samt nya Allmänna råd för fritidshem (Skolverket 2014), att utgå ifrån i sitt pedagogiska arbete. Dessa lyfter med tydlighet fram verksamhetens betydelse för barns lärande, framförallt då det gäller värdegrund, demokrati och inflytande i barns vardag (Arenhill-Beckman och Rydstedt 2011).

Forskning kring fritidshem

Forskning inom fritidshemmets kontext i Norden, har delvis lika, men också olika fokus beroende på att det finns olikheter i kultur och tradition i fritidspedagogisk verksamhet i de olika länderna. I Sverige har fritidshem och fritidspedagogik som forskningsfält länge funnits i marginalen av det pedagogiska forskningsområdet. Verksamheten har inte varit föremål för forskning i någon omfattande utsträckning, även om det de senaste åren kommit några välbehövlige tillskott. Persson (2008) liksom Klerfelt (2002) påpekar i sina forskningsöversikter att det behövs mer forskning inom området. Barns lärande, utveckling och läroprocesser på fritidshem behöver studeras och beforskas. I skrivande stund räknar vi in dryga tiotalet svenska avhandlingar sedan Ursbergs avhandling "Det möjliga mötet" kom 1996. Tidigare forskning på området kan delas in i några olika teman. Området som belysts mest handlar om fritidspedagogens yrkesroll i förhållande till andra lärarkategorier och samverkan mellan fritidshemmet och skolans verksamhet (Johansson 1984; Calander 1999; Hansen 1999). Skolans praktik och språkbruk tar över och får tolkningsföreträde (Hansen

1999; Haglund 2004). Fritidshemmets pedagogiska praktik har studerats utifrån det vardagliga arbetet i fritidshemmet, barns lek, spel och konflikter men även samspel mellan barn och lärare har studerats (Jansson 1992; Evaldsson 1993; Ursberg 1996). Inom områden som kommunikation, dator och mediakultur i en pedagogisk praktik finns bidrag till forskningen som väl kan ses i ljuset av det fritidspedagogiska kunskapsfältet (Klerfelt 2007; Sparrman 2002; Falkner 2007). Ihrskog (2006) framhåller vuxnas betydelse för barns möjligheter att utveckla goda sociala relationer om än empirin inte är hämtad direkt i fritidshemmets verksamhet. Dahl (2011) genomför sin studie i fritidshemmets praktik och lyfter fram barns samspel och sociala liv på fritidshemmet och där hon visar att barns gemensamma intressen vad gäller till exempel datorspel, tv-program etcetera ligger till grund för hur de skapar sociala relationer. De senaste i raden är Andersson (2013) som studerar fritidspedagogyrkets förändring över tid samt hur yrkesidentiteten påverkats av den ökade involveringen i den obligatoriska skolans verksamhet och Dahl (2014) som studerar fritidspedagogers arbete med att utveckla barns relationer och där resultatet i studien belyser behovet av ett gemensamt yrkesspråk för att kunna utveckla arbetet med barns relationer.

Sammanfattningsvis kan sägas att den forskning som hittills bedrivits i Sverige, ofta har en koppling till professionsforskningens områden. De övriga nordiska ländernas forskning inom det fritidspedagogiska området belyser och studerar den fritidspedagogiska verksamheten ur såväl ett professionsperspektiv, som perspektiv där barnet, leken och fritidshemmets framväxt och som social konstruktion är i fokus. Denna forskning, som mer är riktad mot kultur och barndomssociologiska perspektiv

är mer representerad i Danmark, Island och Norge än i Sverige (Hviid 1999; Hviid 2009; Höjholt 2012; Kjær 2011; Pálsdóttir 2012, Øksnes 2008).

Barns inflytande och delaktighet

När barns inflytande och delaktighet har studerats tidigare har fokus legat på hur barns inflytande kan se ut i till exempel skolan. Elvstrands studie visade att lärares ambition kan ses som att man vill ge barnen verktyg att kunna verka i en demokrati. Barns möjlighet till inflytande och delaktighet ligger i händerna på hur lärarna uppfattar detsamma. Barn kan vara reellt delaktiga och ha inflytande om de erbjuds möjligheter till detta. Studien visar att eleverna framförallt kan ha inflytande över de aktiviteter som inte är så ramstyrda till exempel över rastaktiviteter. Eleverna upplever inte att de har särskilt mycket inflytande över sin skoldag som helhet och när de har det är det under strukturerade och formella former som till exempel elevråd eller liknande. Den mest förekommande formen av delaktighet är det som i studien benämns inflytandeförhandling, vilket beskrivs som en interaktion mellan olika aktörer. Inflytandeförhandling förutsätter att individen både har vilja och förmåga men skapar samtidigt möjligheter att både komma med förslag och påverka processer (Elvstrand 2009). Kunskapssyn, människosyn och lärandesyn hos lärare torde spela roll för hur de bemöter barns eventuella initiativ till att vara delaktiga eller utöva inflytande över sin vardag i verksamheten (Pramling Samuelsson och Sheridan 2003). Von Wright (2009) menar att inflytande innebär att man har en röst: att man får vara med och säga eller tycka till, eller genom olika handlingar kunna påverka en situation. Inflytande innebär att det man

säger eller gör beaktas och blir en del av det gemensamma. Von Wright lyfter även frågan om och hur man ska kunna mäta förekomst av inflytande och delaktighet. Det är ett utmanande uppdrag som snarare bör fokusera verksamhet, pedagogik och lärare, *inte* eleverna (von Wright 2009). En förutsättning för att ge möjlighet för inflytande och delaktighet är att läraren kan inta ett barnperspektiv. Barnperspektiv eller barns perspektiv ses som problematiska begrepp när Qvarsell (2003) diskuterar dem i förhållande till att både fånga barns röster och tolka dem i ljuset av barns plats i samhället och hur deras röster tas tillvara. Det verkar vara en intention i samhället att barn har rätt att yttra sig, däremot är det lite mer tvedigt och oklart hur deras yttranden sedan tas om hand eller kan leda till förändringar eller åtgärder (Lindgren och Halldén 2001).

Variationsteorin – en teoretisk grund

En Learning study har ofta sin teoretiska utgångspunkt i variationsteorin (Marton och Booth 1997, Runesson 1999, Lo 2012). Ett antagande i variationsteorin är att variation är en förutsättning för lärande. För att kunna urskilja aspekter hos ett lärandeobjekt behöver dessa aspekter kontrasteras gentemot något annat. Läraren skapar förutsättningar för eleven att urskilja fenomenets kritiska aspekter och se och förstå lärandeobjektet på flera olika varierande sätt. Här handlar det inte om att variera metoder för undervisning, istället innebär det att den lärande behöver upplevt variationen, delar och helhet i olika sammanhang. För att till exempel kunna urskilja att någonting är grönt, behöver den lärande veta något om det blåa, röda och gula. Det vore svårt att urskilja det grönas grönhet om allt i den världen vi lever i vore grönt (Marton 2005).

Variationsteorin bygger på tre begrepp: urskiljning, samtidighet och variation. *Urskiljning* handlar om att kunna urskilja vissa aspekter hos ett fenomen och avgöra vad som är förgrund och bakgrund. För att ett litet barn till exempel ska kunna urskilja en katt som ett särskilt sorts djur måste barnet få syn på det typiska för en katt (öronen, svansen, låtet) som en av många andra varianter av djur, och med det också kunna urskilja vad som inte är en katt (Holmqvist, Tullgren och Brante 2011). *Samtidighet* handlar om att få möjlighet att urskilja ett objekts delar och helhet samtidigt. I exemplet med det lilla barnet och katten ställs djuret katt i relation till andra djur och barnet får möjlighet att se katten som ett djur som skiljer sig från andra djur men samtidigt tillhör helheten djur. *Variation* till sist handlar om att kontrastera, för att kunna urskilja något måste det variera, framträda, i relation till annat. För att kunna förstå värme måste man ha upplevt motsatsen kyla. Dessa olika faktorer gör det nödvändigt för lärare att vara medvetna om hur de olika aspekter som erbjuds kan påverka möjligheterna att lära. Holmqvist m.fl. (2011) uttrycker det som att

teaching is a careful consideration of how and by what means, they give opportunities for children to understand in relation both to what they already know and what aspects of an object of learning are offered (Holmqvist, Tullgren och Brante 2011: 3).

Marton och Lo (2007) menar att lärande bör ske i en medveten rationell process, det bör inte ske slumpmässigt utan vara ett resultat av en medvetet utarbetad strategi av läraren vilket innebär att lärare behöver vara uppmärksamma på vilket sätt han erbjuder lärandeobjektet. En väsentlig del av varia-

tionsteorin är att urskilja de kritiska aspekter som är nödvändiga för att kunna ringa in lärandeobjektet (Marton och Lo 2007). Lärare ska möjliggöra för barnen att förstå och urskilja lärandeobjektet på olika sätt. För att uppnå det behöver lärare visa på olika variationsmönster som gör det möjligt att förstå lärandeobjektet (Marton 2005). För att kunna förstå vad inflytande innebär måste den lärande också förstå vad det inte är och hur det i så fall känns igen då. Variationssteorin har använts som grund när studien har planerats, genomförts och analyserats.

Metod

En Learning study genomförs i två eller tre cykler som i sin tur består av fem steg. Lärarna väljer, utifrån verksamheten och eleverna, ett välavgränsat lärandeobjekt som ska studeras och definierar de kritiska aspekter som kan urskiljas i detta lärandeobjekt. I ett förtest undersöks de lärandes kunskaper om lärandeobjektet. Därefter planeras och genomförs undervisning med utgångspunkt i dessa kunskaper och med variation och samtidighet som grund. Efter lektionen görs testet igen (eftertest) och analysen av testerna visar vad de lärande utvecklade kunskaper om och vilka kritiska aspekter som kvarstår. Utifrån detta planeras nästa cykel med en ny grupp och en förändrad lektionsplanering som än tydligare belyser lärandeobjektet och dess kritiska aspekter. En Learning study avslutas med dokumentation och reflektion av den genomförda studien (Holmqvist 2006; Holmqvist, Tullgren och Brante 2011; Gustavsson 2008). Figuren nedan visar en översikt över cykelns delar.

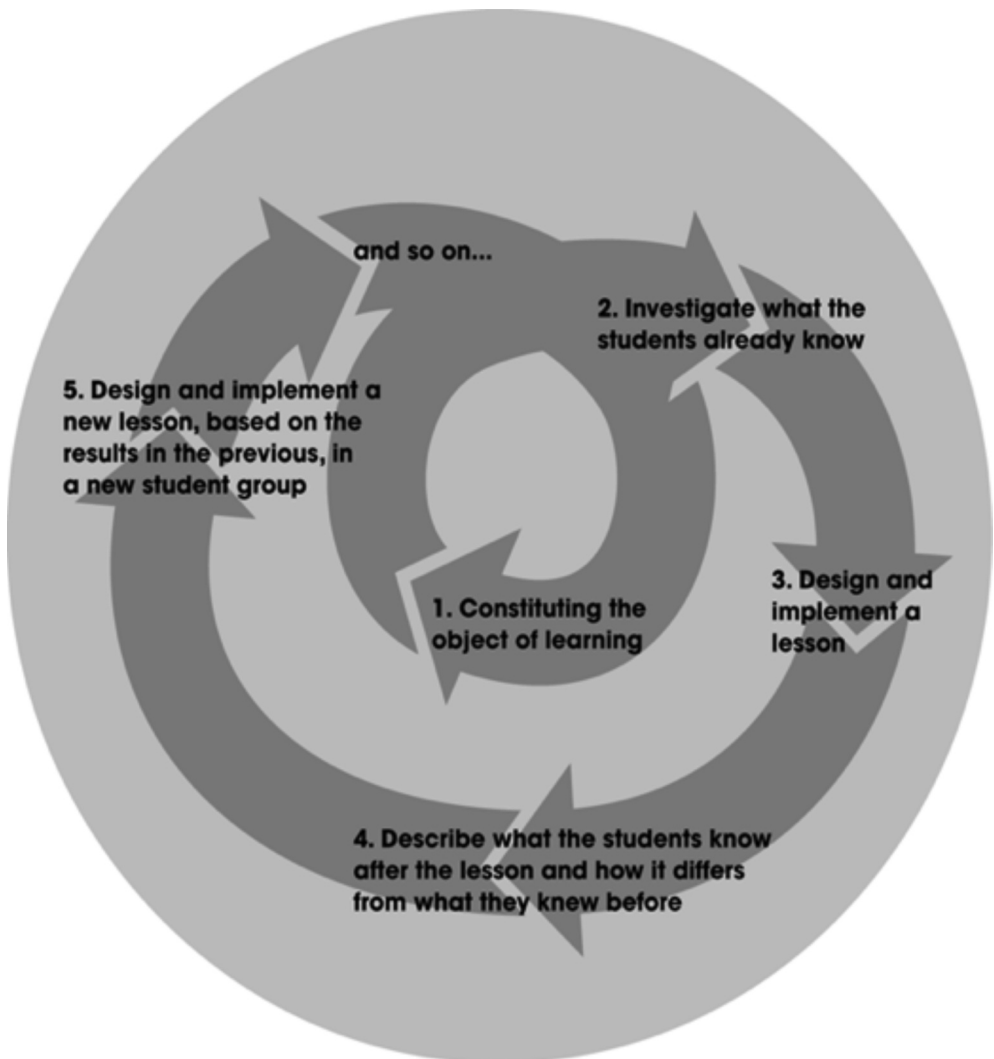
Utgångspunkten är de lärandes perspektiv och de kritiska aspekter som försvårar lärandet för dem. Lärarens uppgift är att identifiera det som är kritiskt för den lä-

rande och därmed bidra till att den lärande kan se på lärandeobjektet på ett delvis nytt sätt. Det innebär inte att läraren lägger sin tolkning på den lärande, utan tvärt om försöker förstå elevens syn på världen. Utifrån det är det lärarens uppgift att ordna lärandesituationer på sådant sätt att barnen kan få syn på kritiska aspekter och utveckla sitt lärande. Detta innebär till viss del att läraren levererar det "rätta svaret". Learning study förordar inte förmedlingspedagogik, istället handlar det om att ta barns frågor på allvar och hjälpa dem att besvara dem. Learning study handlar om att ta barns perspektiv och lyfta fram hur saker förhåller sig på ett sådant sätt att det blir uppenbart för dem, och att de kan förstå fenomen på ett nytt sätt (Holmqvist Olander 2013).

Studiens design och genomförande

I studien görs två Learning study cykler. Studien har en kvalitativ design och genomförs på ett fritidshem med barn i åldrarna 9–11 år. Ålder på barnen har valts med utgångspunkt i att de ska ha haft någon möjlighet att träffa på begreppet inflytande. På fritidshemmet arbetar två fritidspedagoger och det finns ca 60 barn inskrivna. Av de barnen har 40 varit med i själva studien och 12 barn genomförde screeningen som gjordes för att ringa in lärandeobjektets kritiska aspekter. Urvalet skedde utifrån att fritidspedagogerna som arbetar på fritidshemmet där studien genomförs har varit lärarutbildare på fältet i lärarutbildningen, och är positiva till medverkan i aktiviteter som på olika sätt kompletterar och bidrar till deras egen och verksamhetens utveckling.

Lärandeobjektet för den här Learning studyn är att barnen ges möjlighet att urskilja vad ett reellt inflytande innebär och därmed kunna urskilja när det är ett "låt-sasinflytande". Datainsamlingen har gjorts genom att genomföra en Learning study

Figur 1. Schematisk bild över Learning study cykel (Holmqvist 2011).

med barnen om deras förståelse för begreppet inflytande. Inledningsvis har en första intervju genomförts där lärarna gjort en nulägesanalys av sin verksamhet i förhållande till hur inflytande-begreppet skrivs fram i rådande styrdokument. Samtalen har dokumenterats med bandspelare och anteckningar. En gemensam tolkning och analys av samtalen gjordes av fritidspedagoger och forskare, för att tillsammans få syn på

eventuella brister och formulera vad som behöver utvecklas i förhållande till uppdraget i läroplan och allmänna råd. Utifrån denna analys gick arbetet vidare med en Learning study för att kunna formulera de kunskaps- och utvecklingsbehov som föreligger, såväl i verksamheten, för barnen, och den enskilde läraren. Fritidspedagogerna var under Learning study-processen delaktiga i planering, genomförande och

uppföljning. Under genomförandet av undervisningspassen filmades både de aktiva fritidspedagogerna och barnen. I nedanstående beskrivning används begreppet lektion och med detta avses en planerad samling/aktivitet. I fritidshemmets verksamhet är lektion inget vanligt förekommande begrepp men används i studien för att det tydliggör och beskriver arbetsgången i Learning study.

Learning study cykel 1

Som första led i studien gjordes en screening för att ta reda på elevernas kunskaper i och förståelse för begreppet inflytande. Detta innebar att barnen ombads att skriva ner vad begreppen innebar för dem. Barnen fick ingen förklaring eller information före uppgiften för att inte påverka deras svar. Screeningen gjordes med barn som inte skulle delta i resten av studien.

<p>1. Det jag tänker på är Kanske inflytande och när man får information.</p> <p>2. Delaktighet för mig är när man delar upp något ting så det blir lika.</p>	<p style="text-align: right;">307</p> <p>1. Det är när man har något i hem sig.</p> <p>2. Att man delar saker med någon annan.</p>
<p>1. Vet inte vad det är.</p> <p>2. Delaktighet för mig är när man delar upp någonting. Så det blir lika.</p>	<p style="text-align: right;">804</p> <p>1. Inflytande är när något flyter in aktivt (vet ej) När man känner sig trygg på fritids.</p> <p>2. Delaktighet är när man delar aktivt i något man gör tillsammans.</p>

Exempel på några av barnens svar från screeningen

Screeningen visade att inte något av barnen hade någon uppfattning om betydelsen av begreppen. De flesta svarade att de inte visste, någon kopplade det med trivsel och någon chansade helt på någon association som uppstått när de fick frågan. Utifrån resultat av screeningen planerades förtest och eftertest som utmynnade i fem korta berättelser som på olika sätt beskriver situatio-

ner där barn har eller inte har inflytande. Dessa berättelser konstruerades tillsammans med fritidspedagogerna och utgångspunkten var att åskådliggöra hur det kan se ut då barn har inflytande i fritidshemsverksamheten, men också hur det kan se ut då de inte har det. Efter varje berättelse ställdes frågan har barnen inflytande? Tre svarsalternativ gavs; Ja, Nej eller Vet ej.

Förtest

- 1 När barnen kommer till Loppans fritids är det pysseldag. Så är det varje tisdag, alla ska var med, det har fröknarna bestämt. Det ligger flera olika exempel på pyssel som man kan göra och man får själv välja vad man vill göra och vilket material man vill använda.

Har barnen inflytande? JA NEJ VET INTE

- 2 På fritids är det alltid smörgås och mjölk till mellanmål. Några barn har tröttnat och föreslår att man ska ändra på detta och ha något annat till mellanmål. Barnen går till personalen i köket och framför sina åsikter. Personalen i köket lyssnar och säger sedan att det går inte ändra eftersom det redan är bestämt att det ska vara så.

Har barnen inflytande? JA NEJ VET INTE

- 3 Varje vecka går fritids till gymnasalen. Det är frivilligt att gå med. Barnen får själva välja och komma överrens om vad man ska göra där.

Har barnen inflytande? JA NEJ VET INTE

- 4 På fritids har man stormöte varje vecka. Ni diskuterar på ett stormöte om man måste vara ute varje dag på fritids och i så fall hur länge man måste vara ute. Nästan alla barnen tycker att det är dumt att man måste gå ut och att man måste vara ute minst en halv timme. På stormötet kommer barnen med förslag att det ska bli frivilligt att gå ut och att man själv bestämmer hur länge man ska vara ute. Barn och fröknar bestämmer tillsammans att man ska prova det nya förslaget en tid och sedan efter några veckor prata om hur det funkar.

Har barnen inflytande? JA NEJ VET INTE

- 5 När terminen börjar har hela fritids ett planeringsmöte tillsammans, fröknar och alla barn. Alla barn får komma med förslag på vad som ska hända på fritids under terminen, göra regler om hur man är mot varandra, vad som gäller vid undanplockning, hur man gör om någon varit elak mot något annat barn. Barnen utser aktivitetsgrupp, en regelgrupp och en kamratgrupp som sammanställer förslagen. Barn och fröknar bestämmer sedan tillsammans om vad som ska gälla denna termin.

Har barnen inflytande? JA NEJ VET INTE

Härefter följde lektion 1 som bestod av en berättelse som lästes högt av en av fritidspedagogerna och efterföljdes av ett uppföl-

jande samtal kring ett antal frågeställningar, mellan henne och barnen.

Lektion 1

Berättelse fritidspedagog högläsning

På fritids finns både Nintendo Wii och Playstation. Det finns också ganska många spel att välja mellan, som fröknarna har köpt in. De har också bestämt att barnen INTE får ta med egna spel. En dag kommer Gunnar till fritids och han är jätteglad och uppspelt. På samlingen berättar han att han har fått det nya Zeldaspelet som just har släppts. Många av barnen gillar Zeldaspelen mycket och har väntat länge på att det ska komma ett nytt. Gunnar har spelet med sig och han visar upp det. Alla barnen vill prova och spela det nya spelet men det går ju inte eftersom man inte får ta med egna spel. Barnen vänder sig till fröknarna och säger:

- Vi vill spela Gunnars spel, kan vi det?

Fröken svarar:

- Nej, vi har ju bestämt att man inte får ta med och använda egna spel.

Barnen protesterar och förklarar att de ska sköta det perfekt, det är bara denna gången och att fritids ju inte har det spelet. Då säger fröken att hon tycker att barnen ska ha inflytande över sitt fritids, och om det är okej för Gunnar så får de gemensamt komma fram till vad som ska gälla om detta och att de måste bli överens om reglerna.

Vad var det som hände?

Frågor att diskutera efter berättelsen:

Är det inflytande om

- Fröknarna har bestämt och köpt in spelen?
- Om barnen varit med och bestämt?
- Om fröknarna lyssnar på barnen?
- På vilket sätt har barnen i så fall haft inflytande?
- Hur kan ni se det?

I efterföljande samtal med barnen kring inflytandebegreppet och vad det innebär att ha, men även att inte ha inflytande på fritidshemmet framkommer att de kritiska aspekterna framförallt är att urskilja den demokratiska processen som ett led i inflytandet och att inflytande inte bara handlar om att få som man vill och att få bestämma. Efter detta genomfördes eftertestet som var

samma berättelser som i förtestet men i en annan ordningsföljd.

Inför planeringen av lektion två diskuterar forskare och fritidspedagoger på vilket sätt den demokratiska processen mer skulle kunna presenteras och tydliggöras för att erbjuda en bredare och mer varierad möjlighet att förstå. En förändring är att själva ordet inflytande förtydligas i dramati-

seringen och att det tydligt kopplas till barnens möjlighet att påverka. Även i uppföljningsamtalen lyfter pedagogen inflytandeaspekter genom att ställa frågor kring när barnen i berättelsen har inflytande och när de inte har det.

Learning study cykel 2

Cykel två genomfördes på samma sätt med

samma för- och eftertest men nu med ett annat innehåll i lektionen, baserat på den uppföljning och planering som gjordes efter den första lektionen. Lärandeobjektet presenteras nu i form av rollspel i två versioner, framfört av fritidspedagogerna, där barnen gavs möjlighet att stoppa och förändra berättelsen. Barnen blir dessutom delaktiga och får möjlighet att påverka rollspelet.

Lektion 2 rollspel

I rollerna 1 fritidspedagog och 3 barn

Version 1

På fritids finns det inga datorer som barnen har tillgång till. Det finns en persondator, men den får inte barnen använda, det har fröknarna bestämt. De tre barnen står och småpratar om detta och de är inte nöjda med situationen. De bestämmer sig för att gå och fråga om de ändå får sitta vid datorn och spela spel. Fritidspedagogen säger bestämt nej men barnen argumenterar för sin sak och påpekar att fröknarna har sagt att barnen ska ha inflytande över sitt fritids. - Ni har ju sagt att vi ska ha inflytande på vårt fritids!

Rollspelet avslutas med att fritidspedagogen säger nej till barnens önskan.

Version 2

Rollspelet spelas upp på nytt och publiken (barnen) stoppar direkt när pedagogen säger nej. De ändrar sedan rollspelet så att pedagogen säger nej men är lyhörd och lyssnar när barnen argumenterar för sin sak. Diskussionen fortlöper och utmynnar i att de tillsammans kommer fram till att datorn får användas och att barnen själva tar ansvar och gör upp riktlinjer för hur det ska gå till och för hur alla barn på fritids ska bli involverade.

Efter rollspelet försiggick ett samtal mellan fritidspedagoger och barn där barnen ombeds att berätta sina tankar om vad som hände. Därefter spelas rollspelet upp igen men med en annan utveckling där barnen är med och styr hur situationen ska avlöpa. Även efter denna scen genomförs ett samtal mellan fritidspedagoger och barn kring innehållet. Cykel 2 avslutas precis som cykel 1 med ett eftertest.

Etiska överväganden

Vetenskapliga studier där människor medverkar, ställer stora krav på forskaren gäl-

lande kommunikation och god information om vad det innebär att delta. I studier där barn deltar kan det innebära att ovan nämnda krav ökar och blir ännu viktigare. Barnen som deltog i studien informerades i mindre grupper, anpassat för att ge en god förståelse, hur den skulle gå till, och vad den skulle användas till. Med utgångspunkt i Vetenskapsrådets forskningsetiska principer gavs den information som innehåller de huvudkrav/regler som skall följas. Informationskravet som innebär information om deltagarens uppgift i undersökningen och de

villkor som gäller för deras deltagande. Undersökningens syfte beskrevs och en kort beskrivning om genomförandet gjordes. Samtyckeskravet, som innebär inhämtande av deltagarnas samtycke (Vetenskapsrådet 2011), uppfylldes i form av brev till berörda föräldrar med svarsalternativ ja eller nej till deltagande. Information till både barn och pedagoger om att man när helst man vill, har möjlighet att avbryta och inte längre delta i projektet, gavs redan vid första tillfället vi sågs. I studien förekommer inga namn eller andra upplysningar som skulle kunna ge information om vilket fritidshem eller vilka personer som deltagit. Samtal har hela tiden förts mellan pedagoger och barn för att så långt det är möjligt skapa goda och förtroendefulla relationer (Alver och Öyen 1998). Ett informationsbrev till föräldrar med möjlighet att ta ställning till om barnet skulle delta i studien skickades ut.

Resultat och analys

I den här studien är barnens uppfattningar och förståelse av begreppet inflytande i fokus. I gruppen rådde tveksamhet kring vad inflytande kan vara. Sett på individnivå har fyra av de 22 barnen uppgett att det inte vet om barnen har inflytande i någon av situationerna.

I förtestet visade barnen i grupp 1 överlag förståelse för att inflytande handlar om att vara med och bestämma, som i situation 2 i gymnastiken där barnen ges stora möjligheter att utforma om och hur det ska gå till. Inflytande framstår som att få tillåtelse att välja och att få igenom sina förslag. De urskilde däremot inte att inflytandet kan inskränkas när vuxna har satt snäva ramar och barnen endast får lov att välja mellan det ena eller det andra, som i situation 1 med pyssel. Barnen i grupp 1 tycktes inte heller urskilja inflytande som process där

ett beslut fattas tillsammans.

I eftertestet, som följde på lektion 1 där barnen lyssnade till och diskuterade berättelser, ökade testresultatet från 2,6 till 4,0. I testet visade barnen ökad förståelse för inflytande över lag, kryssen i kolumnen "vet ej" är få. Barn uppger att det är inflytande när barn får bestämma över sin situation, men också uppfattningen att det handlar om inflytande när barn får välja mellan några föremål som vuxna har bestämt kvarstår. Det tycks som att barnen uppfattar inflytande som möjligheten att få bestämma, när vuxna ger barn handlingsutrymme. Förståelsen för inflytande som demokratisk process ökar i gruppen och fler uppger att barnen har inflytande när de diskuterar och beslutar om terminens verksamhet.

Förtest	Eftertest	Differens
2,6	4,0	+1,4

Tabell 1: Testresultat i grupp 1. Maxpoäng 5.

I nästa Learning study cykel deltog grupp 2. De erbjöds att urskilja olika aspekter av inflytande genom rollspel och efterföljande diskussion.

I förtestet gav grupp 2 uttryck för stor osäkerhet över var inflytande är. Kryssen i kolumnen "vet ej" är många och gruppens medelvärde (1,6) är betydligt lägre än grupp 1. Av dem som ändå tyckte sig kunna ta ställning till frågorna framstår samma mönster som i grupp 1: att situationer där barnen får välja definieras som inflytande även om de vuxna hårt begränsar vad de kan ha inflytande över och att det snarare rör sig om "inflytande på låtsas". Där barnen kunde påverka sin situation definierades det som inflytande, men exemplet där barnens förslag till förändring fick nej förvirrar den här gruppen. Många har svarat "vet ej" och flera uppger att barnen ha inflytande, kanske för

att de vuxna ändå lyssnade på barnen. Situationer där en demokratisk process och en diskussion pågår tycks också vara svårare att urskilja som inflytande.

I eftertestet efter rollspelet höjdes gruppens medelvärde från 1,6 till 2,9. Uppfattningen att inflytande kan vara att bestämma inom givna ramar kvarstår också i den här gruppen. De behåller också sin förvirring kring om det är inflytande när barnen blir lyssnade på men ändå inte kan påverka sin situation. Däremot utvecklar de, precis som grupp 1 en större förståelse för inflytande som demokratisk process där beslut fattas efter diskussion.

Förtest	Eftertest	Differens
1,6	2,9	+1,5

Tabell 2. Testresultat i grupp 2. Maxpoäng 5.

En kritisk aspekt som framträder är att inflytande för barnen tycks hänga samman med om de får välja eller inte. Även om valmöjligheterna är få och barnens möjligheter att påverka är starkt begränsade uppfattar barnen det som inflytande. Just inflytande som möjlighet att påverka tycks urskiljas i grupp 1 medan grupp två fortfarande tycks förvirrade över situationen där barnen blir lyssnade på men inte kan påverka. Möjligt är att själva lyssnandet är en kritisk aspekt för grupp 2, att inflytande uppfattas som att bli lyssnad på även om man inte kunnat påverka. Den stora skillnaden mellan för och eftertest i båda grupperna är att barnen urskiljer demokratisk process som inflytande. I översikten nedan visas vilka kritiska aspekter som urskildes och vilka som kvarstod.

	Att få välja	Påverka sin situation	Att vara del av en beslutsprocess
G1 förtest	Kritisk aspekt	Urskiljs	Kritisk aspekt
G1 eftertest	Kritisk aspekt	Urskiljs	Urskiljs
G2 förtest	Kritisk aspekt	Kritisk aspekt	Kritisk aspekt
G2 eftertest	Kritisk aspekt	Kritisk aspekt	Urskiljs

Tabell 3. Översikt över kritiska aspekter i studien.

Diskussion

Studiens syfte är att utforska hur kritiska aspekter hos ett komplext lärandeobjekt kan synliggöras för att utveckla barns förståelse av begreppet inflytande, genom att analysera en Learning study.

Inledningsvis, när screeningen genomförs beskriver barnen mestadels antingen en mycket vag förståelse eller att de inte alls vet vad inflytande betyder. Barnen har således liten eller ingen förståelse för vad inflytande innebär för dem i deras verksam-

het. De är inriktade på att det handlar om att få som man vill och att få bestämma. Kunskaper och förståelse om den demokratiska processen tycks obefintlig. Under genomförandet av Learning studyn skapas möjligheter att få syn på hur barnens förståelse utvecklas och i resultatet kan vi se att med planerad och medveten undervisning ökar förutsättningarna för att lärandeobjektet uppnås. Studien har bidragit till att barnen utvecklat sin kunskap om inflytande som en process. Genom att fokusera och arbeta metodiskt med ett lärandeobjekt och er-

bjuda flera olika möjligheter för barnen att förstå, både vad inflytande är och inte är, skapas förutsättningar att utveckla och fördjupa förståelsen för både ordets betydelse och demokratiprocessen i handling. Kritiska aspekter som kvarstår efter studien är att barnen delvis fortfarande förstår inflytande som att man får välja mellan redan förutbestämda alternativ och bestämma. Resultatet visar också precis som det formuleras i Allmänna råd för kvalitet i fritidshem (Skolverket 2007) att barn behöver hjälp att utveckla förståelser och bli medvetna om när och på vilket sätt demokratiska processer är möjliga.

Gällande styrdokument (Svensk författningssamling 2010: 800; Lgr11; Skolverket 2007) anger tydligt att det i verksamheten inte bara ska läras och undervisas om demokratiska processer utan även ska levas och verka i dessa. Utifrån dokumentens skrivningar om demokrati och inflytande kan det bli problematiskt om barnen inte

har kunskap och förståelse, varken för innebörd av begreppet inflytande hur det kan praktiseras. Genomförandet av Learning studyn är ingen undervisningsmetod i sig utan bör snarare ses som en möjlighet att med hjälp av olika exempel bli medveten om och förstå demokratiska processer. Genom att vara med i studien har både barn men också pedagoger fått en ökad medvetenhet om innebörden av inflytande och demokratiprocesser, vilket förhoppningsvis bidrar till att deras möjlighet att utöva, leva och verka i demokratiska processer ökar. Learning studyn har bidragit till ett ökat lärande och kunskap om inflytande och vad det kan innebära i fritidshemmets verksamhet och kan fungera utmärkt som ett redskap för att arbeta med dessa frågor. Säkert finns många fler möjligheter och modeller som kan vara användbara, det är inte modellen i sig som avgör hur resultatet blir utan troligen det att man fokuserat och medvetet lyfter fram och belyser ett specifikt område att arbeta med.

Referenser

- Alver, B. G. och Öyen, Ö. 1998. *Etik och praktik i forskarens vardag*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, B. 2013. *Nya fritidspedagoger – i spänningsfältet mellan tradition och nya styrformer*. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Arenhill-Beckman, M. och Rydstedt, A. 2011. *Skolan och läraruppdraget – att bli och vara lärare*. Studentlitteratur: Lund.
- Calander, F. 1999. *Från fritidens pedagog till hjälplärare. Fritidspedagogers och lärares yrkesrelation i integrerade arbetslag*. Diss. Uppsala: Acta Universitatis Upsalensis.
- Dahl, M. 2011. *Barns sociala liv på fritidshemmet. En studie om praktikgemenskaper och alliansbildning i egenstyrda aktiviteter*. Lic-avh. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Dahl, M. 2014. *Fritidspedagogers handlingsrepertoar: Pedagogiskt arbete med barns olika relationer*. Diss. Växjö: Linnaeus University Press.
- Elvstrand, H. 2009. *Delaktighet i skolans vardagsarbete*. Diss. Linköping: Linköpings universitet.
- Evaldsson, A-C. 1993. *Play Disputes and Social Order. Everyday Life in Two After-school Centers*. Diss. Linköping: Linköping Universitet.
- Falkner, C. 2007. *Datorspelande som bildning och kultur: en hermeneutisk studie av datorspelande*. Diss. Örebro: Örebro universitet.
- Gustavsson, L. 2008. *Att bli bättre lärare. Hur undervisningsinnehålllets behandling blir tillsammansämna lärare emellan*. Diss. Umeå: Umeå universitet.

- Haglund, B. 2004. *Traditioner i möte. En kvalitativ studie med fritidspedagogers samlingar i skolan*. Diss. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Hansen, M. 1999. *Yrkeskulturer i möte. Läraren, fritidspedagogen och samverkan*. Diss. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Holmqvist, M., red. 2006. *Lärande i skolan. Learning study som skolutvecklingsmodell*. Studentlitteratur: Lund.
- Holmqvist, M. 2011. Teachers' learning in a learning study. *Instructional Science* 39(4): 497–511.
- Holmqvist Olander, M. 2013. Learning study i förskolan och förskoleklassen. I: Holmqvist Olander, M., red. *Learning Study i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmqvist, M. och Lindgren, G. 2007. Går det att översätta min och mitt med my respektive mine? En studie av elevers sätt att förstå engelska possessiva pronomen. I: Eskilsson, O. och Redfors, A., red. *Ämnesdidaktik ur ett nationellt och internationellt perspektiv: rapport från Rikskonferensen i ämnesdidaktik*. Kristianstad: Högskolan Kristianstad.
- Holmqvist Olander, M. och Sandberg, B. 2013. Teaching democracy – a complex object of learning. *International Journal for Lesson and Learning Studies* 2(3).
- Holmqvist, M., Tullgren, C. och Brante, G. 2011. The object of learning-before, during and after a learning situation. *Journal of Systematics, Cybernetics and Informatics* (9): 67–73.
- Holmqvist, M., Wennås-Brante, E., Arenhill-Beckman, M. och Hjertqvist, B. 2010. *Learning Studies Outside Traditional School Settings. Non-bullying as an object of learning in a leisure time-centre*. Paper presented at The World Association of Lesson Studies International Conference (WALS 10), Darussalam, Brunei.
- Hviid, P. 1999. *Til lykke! Børneliv i SFO og skole [Felicitations! Childrens life in after-school-care and school]*. Copenhagen: Danmarks Pædagogiske Institut.
- Hviid, P. 2009. *Relationer blandt børn og børnefællesskaber i dagtilbud*. Tillgänglig på: <http://dcum.dk/boernemiljoe/relationer-blandt-boern-og-boernefaellesskaber-i-dagtilbud>
- Højholt, C. 2012. Fritidspedagogers faglighed og børns fritidsliv. I: C. Højholt, och P. Hviid red. *Fritidspædagogik og børneliv*. København: Hans Reitzel: 20–44.
- Ihrskog, M. 2006. *Kompisar och kamrater*. Diss. Växjö: University Press.
- Jansson, A. 1992. *Fritidshemsvardag. En studie av pedagogiskt vardagsarbetet i fritidshem*. Stockholm: Fou-byråen.
- Johansson, I. 1984. *Fritidspedagog på fritidshem. En yrkesgrupps syn på sitt arbete*. Diss. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Kjær, B. 2011. *Børn og barndom på fritidshjem: et folkløstisk studie af fortolkning og forhandling om barnlig identitet*. Nacka: Play Design Sweden.
- Klerfelt, A. 2002. *Var ligger forskningsfronten? 67 avhandlingar i barnpedagogik under två decennier*. Stockholm: Skolverket.
- Klerfelt, A. 2007. *Barns multimediala berättande: en länk mellan mediakultur och pedagogisk praktik*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Lgr11. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Lindgren, A-L. och Halldén, G. 2001. *Olika synsätt på barn i relation till FN:s barnkonvention. Utbildning och demokrati* 10(2): 65–79.
- Ljung Djärf, A. Wennås Brante, E. och Holmqvist Olander, M. 2014. A gigantic pedagogical leap: the process of shifts during three learning study projects in Swedish early childhood education. *Journal of Education and Training Studies* 2(1): 19–30.

- Lo, M. L. 2012. *Variation Theory and the Improvement of Teaching and Learning*. Göteborg: Acta universitatis Gothoburgensis.
- Lpo94. *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet: Lpo 94, anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet*. 1998. Stockholm: Utbildningsdepartementet, Regeringskansliet.
- Marton, F. 2005. *Om praxisnära grundforskning. Forskning av denna världen II – om teorins roll i praxisnära forskning*. Vetenskapsrådets rapportserie. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Marton, F. och Booth, S. 1997. *Learning and Awareness*. Mahwah, N.J.: Erlbaum.
- Marton, F. och Lo, M. L. 2007. Learning from "The Learning Study". *Tidskrift för lärarutbildning och forskning* (1): 31–46.
- Pálsdóttir, K. Þ. 2012. *Care, Learning and Leisure: the Organisational Identity of After-school Centres for Six-to nine-year Old Children in Reykjavík*. Diss. Reykjavik: School of Education, University of Iceland.
- Persson, S. 2008. *Forskning om villkor för yngre barns lärande i förskola, förskoleklass och fritidshem*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Pramling Samuelsson, I. och Sheridan, S. 2003. Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk Forskning i Sverige* (1–2): 70–84.
- Qvarsell, B. 2003. Barns perspektiv och mänskliga rättigheter. Godhetsmaximering eller kunskapsbildning? *Pedagogisk Forskning i Sverige* (1–2): 101–113.
- Runesson, U. 1999. *Variationens pedagogik: skilda sätt att behandla ett matematiskt innehåll*. Diss. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Skolverket, 2007. *Kvalitet i fritidshem: allmänna råd och kommentarer*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket, 2014. *Elever och grupper i fritidshem*. <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/fritidshem/elever-och-grupper> [Hämtat 2013-10-15]
- Sparrman, A. 2002. *Visuell kultur i barns vardagsliv: bilder, medier och praktiker*. Diss. Linköping: Linköpings Universitet.
- Svensk författningssamling 2008: 567 Diskrimineringslag http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567/
- Svensk författningssamling 2010: 800 Skollag. tillgänglig på internet http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/
- Svenska akademien. 2006. *Svenska akademiens ordlista över svenska språket [Elektronisk resurs]*. (13. uppl.) Stockholm: Svenska akademien.
- Ursberg, M. 1996. *Det möjliga mötet: en studie av fritidspedagogers förhållningssätt i samspel med barngrupper inom skolbarnsomsorgen*. Diss. Lund: Lunds Universitet.
- Vetenskapsrådet, 2011. *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Westlund, K. 2011. *Pedagogers arbete med förskolebarns inflytande: En demokratidaktisk studie*. Malmö: Malmö högskola.
- von Wright, M. 2009. *Initiativ och följsamhet i klassrummet. En studie i de pedagogiska villkoren för elevers inflytande, delaktighet och välbefinnande*. Örebro: Örebro universitet.
- Wärnberg, A. 2008. *Att undersöka och utveckla undervisning*. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Øksnes, M. 2008. The carnival goes on and on! Children's perceptions of their leisure time and play in SFO 1. *Leisure Studies* 27(2): 149–164.

Madeleine Arenhill Beckman är utbildad fritidspedagog och hennes undervisningsområden är riktade mot fritidshemmets pedagogiska praktik, kvalitet i fritidshemsverksamhet samt fritidshemmets värdegrundsuppdrag. Arbetar sedan 2002 som universitetsadjunkt vid Högskolan Kristianstad, främst inom grundlärarprogrammet med inriktning mot fritidshem. Innehar en masterexamen i utbildningsvetenskap. Blant publikationer är: Arenhill Beckman, M. och Tullgren, C. (2012) To discern a learning object. Teacher's development during a Learning Study in Swedish schoolage Educare settings og Tullgren, C. och Arenhill Beckman, M. (2013). Collaborative development. Action Research Network of the Americas (ARNA), San Fransisco.

Madeleine Arenhill Beckman, Sektionen för lärande och miljö, Högskolan Kristianstad, Elmetorpsvägen 15, SE 291 88 Kristianstad, Sverige. Email: madeleine.beckman@hkr.se

Charlotte Tullgren är verksam som lektor vid Högskolan Kristianstad och hennes undervisningsområden är främst relaterade förskolans verksamhet, förskolebarns lek och lärande samt förskollärares arbete. Blant publikationer är: Holmqvist, M., Brante, G. & Tullgren, C. (2012). "Learning study in pre-school: teachers' awareness of children's learning and what they actually learn" (*International Journal for Lesson and Learning Studies*) og Holmqvist, M., Tullgren, C. och Brante, G. (2012). "Variation theory – a tool achieve pre-school curricula learning goals in Mathematics"(*Curriculum Perspective*).

Charlotte Tullgren, Högskolan Kristianstad, Elmetorpsvägen 15, SE-29188 Kristianstad, Sverige. Email: charlotte.tullgren@hkr.se